

¹⁷⁾ t.a.p. S. 354. Vgl. hierbij ook **Binder's** studie: *Recht und Macht als Grundlagen der staatswirksamkeit* S. 17 flg. und N. 91.

¹⁸⁾ t.a.p. S. 335. Dezelfde opvatting verdedigde Binder reeds in zijn *Rechtsnorm und Rechtspflicht* (1912), waarvoor hij van **Nelson** in diens bekend werk: *Die Rechtswissenschaft ohne Recht*, (Leipzig 1917) S. 204 flg., het verwijt van juridisch „nihilisme” had in ontvangst te nemen.

In de genoemde rede stelde **Binder** zich op het standpunt, dat de rechtsnorm slechts een hypothetisch oordeel in logischen zin is en zich geenszins tot het volk, tot de onderdanen richt, maar slechts als een dwangverordening voor 't geval der niet-nakoming van een verbintenis moet worden opgevat. Daarom moet het begrip der schuld, de verbintenis als rechtsplicht vallen en door het begrip der „Haftung” worden vervangen (S. 14 flg.). Consequent is hier dan ook de uitspraak: „Von Normen des Rechts zu reden ist unmöglich”. Zie ook *Rechtsbegriff und Rechtsidee* S. 189 Aanm. 29 en *Recht und Macht* S. 17 flg. en N. 91.

¹⁹⁾ *Philos. des Rechts*, S. 334.

²⁰⁾ t.a.p. S. 335: „Aber freilich irrt Hegel darin, dasz er den blosz rechtlichen Charakter des Staates verkennt und ihn schlechthin als Verwirklichung der Sittlichkeit auffasst, woran schon Stahl Anstosz genommen hat; der Staat bedeutet nicht die Ueberwindung des *abstrakten* Rechts mit seinem gegen den einzelnen fürsichseienden Willen gerichteten Zwang, sondern steht selbst in diesem abstrakten Recht als ein ganz wesentlich rechtliches und Zwangs-institut”. Zie ook par. 29 van dit werk.

²¹⁾ t.a.p. S. 495.

²²⁾ t.a.p. S. 435.

Vgl. ook **Hegel's** formuleering van wat hij, „das Rechtsgebot”, d.w.z. den wezenlijken zin der rechtsordening noemt: „Sei ein Person und respektiere die andern als Person” (*Rechtsphilosophie*, par. 35).

²³⁾ t.a.p. S. 427.

²⁴⁾ Vgl. S. 538: „Und da nach dieser transpersonalen Auffassung vom Staate weder die Regierung noch das Volk der Souverän ist, sondern allein die *Staats*-soveränität in Frage kommen kann, ist das Verhältnis zwischen Obrigkeit und Regierten nicht wie das von Subjekt und Objekt, von Zweck und Mittel gedacht, ist der Einzelne aber auch nicht ein Teilsouverän, sondern ist er Glied des Ganzen, wie auch die Regierung, hat er gerade in seiner besondern Individualität und Aufgabe teil an den Interessen, Geschicken und am Willen des Staates, dessen Wille ganz wesentlich sein Wille ist; und deshalb können in diesem Staate auch die Grund- und Menschenrechte keine Rolle spielen, die in allen liberalen Verfassungen an der Spitze stehen.....” (Wij cursiveeren).

²⁵⁾ t.a.p. S. 570 en S. 582.

²⁶⁾ t.a.p. S. 584.

²⁷⁾ t.a.p. S. 920/21.

§ 3. *De antithese tusschen de Christelijke en humanistische grondstructuur der wetsidee. Het Calvinistisch type der Christelijke wetsidee.*

¹⁾ Buiten den Christelijken kring is de gedachte der wetsidee als grondslag van iedere levens- en wereldbeschouwing sinds de renaissance op den achtergrond geraakt, ook al bleef ze natuurlijk wel degelijk het onbewust metafysisch uitgangspunt. Destemeer aandacht verdient het, dat in den laatsten tijd ook van humanistische zijde weer naar de wetsidee wordt gezocht, die als fundament aan alle humanistische speculatie over levens- en wereldvragen moet dienen. Zoo kan ik thans wijzen op het onlangs verschenen omvangrijk werk van den bekenden rechtsphilosoof, strafrechtsleeraar en processualist **Wilhelm Sauer**: *Grundlagen der Wissenschaft und der Wissenschaften, Eine logische und sozialphilosophische Untersuchung* (Berlin-Grünwald 1926), een werk, dat in overmatig zelfgevoel geschreven, voor oorspronkelijke gedachte uitgeeft, wat in wezen niet veel anders is dan een hernieuwing van Leibniz' metaphysica onder verwisseling van het primaat van het wetenschapsideaal met het primaat van het persoonlijkheidsideaal.

Op twee grondgedachten is **Sauer's** stelsel gebouwd: de *wetsidee* (Grundgesetz) en de *Wert-monaden*. Leerzaam is Sauer's formuleering van de wetsidee: „Das Kulturgrundgesetz besagt die Uebereinstimmung sämtlicher Wert-